

Cuprins

Porțile percepției	7
Raiul și iadul	93

Aldous HUXLEY

Porțile percepției
Raiul și iadul

Traducere de Mihai Moroiu

POLIROM

2019

În istoria științelor, colecționarul de specimene l-a precedat pe zoolog și l-a urmat pe adeptul teologiei naturale și al magiei. Încetase să mai studieze animalele în spiritul autorilor de bestiarii, pentru care furnica era hârnicia întrupată, pantera, destul de surprinzător, un simbol cristic, iar dihorul – un exemplu șocant de lascivitate dezinhibată. Dar el nu era încă un fiziolog, ecolog ori cercetător al comportamentului animalelor, poate doar cel mult într-un registru rudimentar. Interesul lui de căpătâi era doar un recensământ: să prindă și săucidă, să împăieze și să descrie toate fiarele pe care reușea să pună mâna.

Așa cum se întâmpla cu pământul în urmă cu o sută de ani, în cugetul nostru există încă cele mai negre Africi, cele mai necartate insule Borneo și bazine amazoniene. Față de fauna acestor regiuni, noi nu suntem încă zoologi, ci simpli naturaliști și colecționari de specimene. Situație nefericită, pe care trebuie însă să o acceptăm și să o rezolvăm cât mai bine cu putință. Indiferent cât de mărunță

ar părea, colecționarul trebuie să-și îndeplinească munca, înainte de a putea trece la obligațiile științifice mai înalte – clasificarea, analiza, experimentul și elaborarea teoriei.

Aidoma girafei și ornitorincului cu ciocul lui de rață, creaturile din aceste regiuni mai îndepărtate ale minții sunt neverosimile dincolo de orice închipuire. Ele există totuși, așa cum s-a constatat prin observare directă; și, ca atare, nu pot fi ignorate de oricine încearcă onest să înțeleagă lumea în care trăiește.

Este dificil, dacă nu imposibil, să discutăm despre evenimente mentale fără să folosim comparații din lumea mai familiară a obiectelor materiale. Nu am recurs fără motiv, dintr-o simplă înclinație pentru limbajul pitoresc, la metafore geografice și zoologice. Ci pentru că asemenea metafore exprimă viguros alteritatea absolută a continentelor îndepărtate ale minții, autonomia totală și autarhia locuitorilor lor. Omul se compune din ceea ce aș numi o Lume Veche a conștiinței personale, căreia i se adaugă, peste mări, o serie de Lumi Noi – nu prea îndepărtatele Virginii și Caroline ale subconștientului personal și ale sufletului vegetativ; Vestul Îndepărtat al inconștientului colectiv, cu flora lui de

simboluri, cu triburile sale de arhetipuri indigene; și, dincolo de un alt ocean, și mai întins, la antipozii stării banale de conștiință, lumea Experienței Vizionare.

Dacă mergi în New South Wales, la țară, ai să vezi marsupiale țopăind. Iar dacă ajungi la antipozii cugetului conștient de sine, ai să întâlnești tot felul de creaturi, cel puțin la fel de ciudate pe cât sunt cangurii. Nu inventezi asemenea creaturi, după cum nu inventezi nici marsupialele. Ele își trăiesc propria lor viață, complet independent. Omul nu poate să le controleze. Poate doar să meargă în echivalentul mental al Australiei și să privească în jur.

Unii nu-și descoperă niciodată antipozii, în mod conștient. Alții fac doar câte o incursiune accidentală. Iar alora (puțini la număr) le vine ușor să meargă acolo și să se întoarcă, după plac. Naturalistul cugetului, colecționarul de specimene psihologice, are însă o nevoie primordială de o metodă prudentă, ușoară și sigură să se transporte pe sine și pe alții din Lumea Veche în cea Nouă, din continentul vacilor și al cailor atât de familiari în cel al cangurului și al ornitorincului.

Există două asemenea metode. Nici una perfectă, dar ambele suficient de sigure, suficient de

ușoare și suficient de prudente ca să-i îndreptățescă pe cei care știu ce fac să le folosească. În primul caz, sufletul este purtat spre destinația sa îndepărtată cu ajutorul unei substanțe chimice – mescalina sau acid lisergic. În al doilea, vehiculul este de natură psihologică, iar trecerea spre antipozii minții se realizează prin hipnoză. Cele două vehicule poartă conștiința în aceeași regiune; dar drogul are rază de acțiune mai lungă și își transportă pasagerul mai departe în *terra incognita*¹.

Cum și de ce produce hipnoza efectele observate? Nu știm. Dar nici nu avem nevoie să știm, pentru scopurile noastre. În contextul de față, este de ajuns să constatăm că unii subiecți predispuși la hipnoză sunt transportați, în stare de transă, într-o regiune de la antipozii minții, unde descoperă echivalentul marsupialelor – creaturi psihologice stranii, cu existență autonomă, potrivit legii ființei lor.

Știm prea puțin despre efectele fiziologice ale mescalinei. Probabil (încă nu suntem siguri) interferează cu sistemul de enzime care reglează funcționarea cerebrală, scăzând randamentul creierului în

1. Vezi Addenda I.

postura sa de instrument care servește minții să se concentreze asupra problemelor vieții, la suprafața planetei noastre. Scăderea a ceea ce ar putea fi numit randamentul biologic al creierului pare să permită pătrunderea în conștiință a unor categorii de evenimente mentale în mod normal excluse, din cauză că nu au valoare de supraviețuire. Intruziunea unor elemente similare, fără valoare din punct de vedere biologic, dar valoroase estetic și uneori spiritual, poate surveni din cauza bolii sau a oboselii; sau poate fi indusă prin post ori prin perioade de recluziune în spațiu întunecos, în liniște deplină¹.

Viziunile sub influența mescalinei sau a acidului lisergic încetează dacă persoanei i se administrează o doză considerabilă de acid nicotinic. Astfel, ne vine mai ușor să explicăm rolul postului în declanșarea viziunilor. Prin reducerea cantității de zahăr aflate la dispoziția organismului, postul scade randamentul biologic al creierului și permite pătrunderea în conștiință a unor elemente fără nici o valoare de supraviețuire. Mai mult decât atât, provocând avitaminoză, îndepărtează din sânge acidul nicotinic care, este știut, inhibă viziunile. Un alt

1. Vezi Addenda II.

inhibitor al trăirilor vizionare este experiența perceptivă obișnuită, de zi cu zi. Psihologii experimentaliști au descoperit că, dacă un subiect este închis într-un „mediu limitat”, fără lumină, fără sunete și fără mirosuri, și așezat într-o baie caldută în care are contact, aproape imperceptibil, cu un singur obiect, acesta va începe foarte curând să „audă” și să „vadă” tot felul de lucruri, să aibă senzații stranii în corp.

Milarepa, în grota sa din Himalaya, și anahoreții din Thebaida urmau în esență aceeași procedură și obțineau în esență aceleași rezultate. O mie de tablouri înfățișând Ispitițiile Sfântului Antonie stau mărturie ale eficienței dietei și ambianței limitate. Ascetismul, evident, are o dublă motivare. Când oamenii își supun trupul la cazne, o fac nu numai în speranța ispășirii păcatelor trecute și a evitării pedepselor viitoare, dar și cu aspirația vizitelor la antipozii minții, într-un periplu vizionar. Empiric și din relatările altor asceți, ei știu că postul și ambianța restrânsă îi vor purta acolo unde năzuiesc să ajungă. Pedeapsa autoimpusă ar putea fi poarta spre paradis. (Dar ar putea fi și poarta spre regiunile infernale – aspect ce va fi discutat într-un alt paragraf.)

Într-o dimineață din primăvara anului 1953, Aldous Huxley ia patruzeci de grame de mescalină și așteaptă răbdător să vadă ce se întâmplă. După un timp, constată că totul, de la florile din vază până la culele pantalonilor, e complet schimbat: culorile sunt mai intense și mai luminoase, iar timpul și spațiul par să nu aibă nici o importanță. Huxley notează cu lux de amănunte senzațiile trăite în *Porțile percepției*, conchiziind că halucinogenele stimulează creativitatea și broșând pe marginea efectelor pe care sacramenta experimente le-ar putea avea asupra artei și religiei. În continuarea acestui eseu devenit clasic, *Raiul și iadul* arată că halucinogenele pot fi folosite și pentru a ajunge la o percepție spirituală și la revelația personală. Raiul și iadul se referă aici, metaforic, la ceea ce Huxley consideră a fi două stări contrare care se pot manifesta la „amipozii minții” atunci când se deschid „porțile percepției” – nu doar în cadrul experiențelor mistice, ci și în viața de zi cu zi.

EDITURA POLIROM

www.polirom.ro

Carte publicată și în ediție digitală